

Latvijas Avīze: «Karmena» – mīlestībai uz mūžu

Publicēta: 15.10.2007.

Pazīstamās operas "Karmena" iestudējums LNO Andreja Žagara režijā žilbina un ārda stereotipus.

No Spānijas - uz Kubu!

Pirms dažiem gadiem Rīgā adaptētajā Zviedrijas Tautas operas "Volksoperan" Žorža Bizē "Karmenas" iestudējumā S. V. Holmsa režijā valdzināja emocionāli ietilpīgā, bet skatuves risinājumā stilizēti robustā, askētiskā vide un varoņu raksturi, taču Andreja Žagara veidotā izrāde Latvijas Nacionālajā operā (LNO) pierāda: VAR iemīlēties arī Kubā! "Viņa vienmēr grib labi izskatīties, lakojojot nagus uz ielas un daudz laika pavadot frizētavās, dienas pirmo pusi pavadot ar ruļļiem matos, kas Viņai izskatās kā karalienes kronis," par operas galveno varoni, ko zināmā mērā var personificēt ar pašu Kubu, izrādes bukletā raksta iestudējuma scenogrāfe Monika Pormale .

Par Brīvības salu savulaik dēvētajā valstī pabijušie saka: liekas, 20. gadsimts Kubu nemaz nav skāris. Tur pirms "Karmenas" idejas dzimšanas pāris reizes viesojies Žagars, saindējoties ar šo zemi tiktāl, ka savas izjūtas iekodējis operā, kas daudzas paaudzes līdz šim apbūrusi ar šķietami spānisko. Tad nu, lūk: jaunā Karmena noārda gadiem ilgušo "spānisko" atmosfēru, tās vietā piedāvājot alternatīvu. Arī silto zemju atmosfēru, tomēr tādu, kur uzrunā dzīves kontrasti un mums ne tik aizmirstā padomijas elpa...

Habanēras dzimtene

Tuvība Kubai saistībā ar jauno "Karmenu" jau aprakstīta daudzos izrādes reklāmas materiālos. Uzsverot - muzikālās saknes habanērai, kas līdzās toreodora Eskamiljo dziesmai ir operas pazīstamākais numurs, meklējamas nevis Spānijā, bet gan Kubā. Patiesībā habanēra ir viens no senākajiem kubiešu mūzikas pamatelementiem un... pirmā kubiešu deja, ko vēlāk iepazīna citur pasaulē. Izaugusi no franču kontrdejas 19. gadsimta vidū Haiti, tā pēc vietējās revolūcijas 1791. gadā ar bēgļiem nonāca arī Kubā un tikai pēc kāda laika arī Spānijā, kur neilgi pirms 19. - 20. gs. mijas kļuva ļoti populāra.

Tad nu, bruņojoties ar šādām zināšanām, ir jādodas skatīties "Karmenas" iestudējumu LNO.

Kā jau visām Andreja Žagara izrādēm, arī šai ir savs pamatīgs sagatavojums un skaidrojums, ik nianse pamatota.

Starp citu, aizraujoši, ka internacionālo pūli uz skatuves veido ne vien labi izgrimēti mūsu solisti, bet arī pieaicinātie dažādu ādas krāsu ļaudis - mīmi. Tie darbojas kopā ar kori, bet nedzied un Elitas Bukovskas gaumīgajā horeogrāfijā veido apburošu ainavu, kurai nepārprotami piepalīdz Kristīnes Jurjānes darinātie kostīmi. Arī gaismas, kuras kā allaž Andreja Žagara iestudējumos ir Kevina Vin-Džonsa pārziņā.

Varoņi un dziedātāji

Līdz šim "Karmenas" sakarā kaut kā nebija ienākušas prātā vairākas lietas. Piemēram, ka Mikaēla varētu būt arī komiskais tēls, kas medmāsiņas drēbēs seko savam Hosē uz divriteņa. Ka Hosē ir konservatīvas audzināšanas samocīts memmesdēliņš no ļoti stingras, katoliskas vides un viņa apspiestā seksualitāte izpaužas, slepus lūrot pa tabakas fabrikas logiem uz sasvīdušajām strādniecēm. Ka viņš var remontēt savu motociklu un dziļākajā būtībā ir tāds kluss, dīvains zēns, kuram kaislīgā mīlestība ir kā apsēstība, kas pāraug fatālā greizsirdībā. Bet Karmenu savukārt iespējams salīdzināt ar Bridžitu Bardo, Romiju Šneideri, Merilinu Monro - sievieti ar sugestīvo seksapīlu un dabisku harismu. Ar būtni, kas meklē jebkādu ceļu, lai izklūtu brīvībā no vides, kur sievieti var nogalināt par attiecībām ar citu vīrieti un viņas vienīgā nodarbošanās ir cigāru tīšana piesmakušā tabakas fabrikā.

Izrādes titullomā - pasauleslavenā latviešu dziedātāja Elīna Garanča. Tieši viņa pati uzrunājusi LNO direktoru un režisoru Andreju Žagaru, piedāvājot ideju iestudēt jaunu "Karmenu" un izsakot vēlmi šo ilgoto lomu vispirms nodziedāt Rīgā un tikai pēc tam doties uz Ņujorkas Metropolitēnu, Londonas Karalisko un Vīnes Valsts operu. Garančas neticami žilbinošā, brīvi plūstošā balss un rūdītā aktieriskā kustība viņu dara līdzīgu... Petai Vilsonai jeb Nikitai (gan jau kāds atcerēsies slaveno seriālu "La Femme Nikita"). Brīvdomīga un artistiska, viņa virpuļo, saimnieko, kaujas, bet visās situācijās dziedātājas balss skan temperamentīgi, tīri un dziļi - bez mazākās nejaušības. Te nav ne vēsts no rimtas pārvietošanās pa skatuvi: pludo un kūšā emocijas, kas dzīvo katrā šūnā. Karmena Elīnas Garančas atveidojumā ir ļoti kustīga un dinamiska sieviete, drosmīga un brīvdomīga. Turklāt katrs žests dzimst no iekšējā emocionālā stāvokļa, ko papildina nepieciešamā balss nianse - ne primitīvā, bet īstas dzīves garšas nosacījumā.

Hosē lomā iejūtas itāļu tenors Valters Borins. Viņa tēls - neuzņēmīgs, paglēvs, neuzkrītošs. Mikaēlu viņš negrib, jo tā skrien pakaļ, turklāt kaut kāds lepnums tomēr viņam liedz justies "savācamam". Tomēr ar teicamu balsi apveltītais Hosē šajā gadījumā nav varonis, un tāda iezīme ir visai nozīmīgs akcents izrādes koncepcijā.

Mikaēlas lomā brīnišķi iejūtas un lieliski izdzied Kristīnas Opolais savdabīgais soprāns.

Arī Egila Siliņa žilbinoši izpildītais toreadora Eskamiljo tēls ir kas jauns: atšķirībā no Žorža Bizē oriģinālieceres Eskamiljo te ir nevis toreadors, kas līdz nāvei nomoka vēršus, bet gan Kubas boksa čempions. Šai tēmai gan ir vēl plašāka jēga: kā čempions pasaulē nesdams Kubas vārdu, Eskamiljo ir ticis pie daudzu savu tautiešu kārotās brīvības - iespējas redzēt plašo pasauli un tās "aizliegto augli" Rietumus. Tāpēc arī nav brīnums, ja viņa personā Karmena saskata vienīgo izeju, kā izrauties no provinciālās, trūcīgās darbaļaužu vides.

Skatējums

Izrādes muzikālais vadītājs ir LNO skatītāju mīlulis - Gibraltārā dzimušais maestro Karels Marks Šišons un jau kādu laiku arī Elīnas Garančas laulātais draugs. Ar lielu pietāti pret Bizē mūziku izraudzīta "Karmenas" partitūras oriģinālversija. Pats autors to īsinājis mēģinājumos pirms operas pirmizrādes Parīzē, un šajā procesā arī notikusi atsacīšanās no rečitātvīkiem (runātajiem dialogiem), kas ieviesti jau pēc Bizē aiziešanas.

Tas, ka Šišonam piemīt īpaša spēja magnetizēt orķestri, ir nolasāms pēc izrādes muzikālā ritma, emocionālās tonalitātes, mākslinieciskās domas, kura plūst līdzieni un aizraujoši. Pateicoties pasauleslavenajiem solistiem, žilbina ne tikai visi slavenākie šīs operas solonumuri (Karmenas habanēra, Segidilja, Hosē ārija ar ziedu, Eskamiljo kuplejas), bet neparasti perfekti ir arī dueti (Karmenas un Eskamiljo nelielais dziedājums pirms cīņas) un kontrabandistu kvintets, kur katra balss radītā skaņa mirdz kā uzspodrināta.

Kas vēl? Šī "Karmena" ir jāredz: ļoti iespējams, tā var kļūt par iemeslu operas žanra iemīlēšanai uz mūžu.

Ieviņa Liepiņa Latvijas Avīze, 15.10.2007